

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE

OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSÉ

DE VOGELRIJKDOM VAN DE KRUGER WILDTUIN IN ZUID-AFRIKA.

E. M. v. ZINDEREN BAKKER.

Bij mijn aankomst in de Unie twee jaar geleden was één van mijn verlangens om spoedig een bezoek aan de Kruger Wildtuin (fig. 1) te kunnen brengen. Nadat ik in de korte tijd van mijn verblijf hier, nu al driemaal een deel van een vakantie in dit sprookjesachtige gebied doorbracht, moet ik zeggen, dat mijn hooggespannen verwachtingen overtroffen zijn. De Wildtuin biedt veel meer dan men verwacht. Het grootwild is er rijk vertegenwoordigd en elke keer doet men nieuwe ontdekkingen. Zo zagen wij deze winter in Juli onze eerste Gevlekte hyena's, Bosbokken (*Tragelaphus sylvaticus*), Grijsze jakhalzen (*Thos adustus*), Elandantilopen en wilde honden. Vooral de laatste waren fascinerend zoals zij daar 's morgens in het schemerdonker plotseling met hun achten voor de auto stonden. Ze kwamen driest naderbij, vol nieuwsgierigheid en min of meer uitdagend, de grote zwarte oren wijd uitstaand. Eén liep er om de auto heen om eens goed de situatie op te nemen. Wat waren die levendige dieren met hun gevlekte lijven mooi. Een echte troep roofridders. Maar behalve al dat grootwild is er zoveel meer dat de aandacht trekt. Ik denk in de eerste plaats aan de vegetatie met zijn overgangen van „bosveld” naar savanne

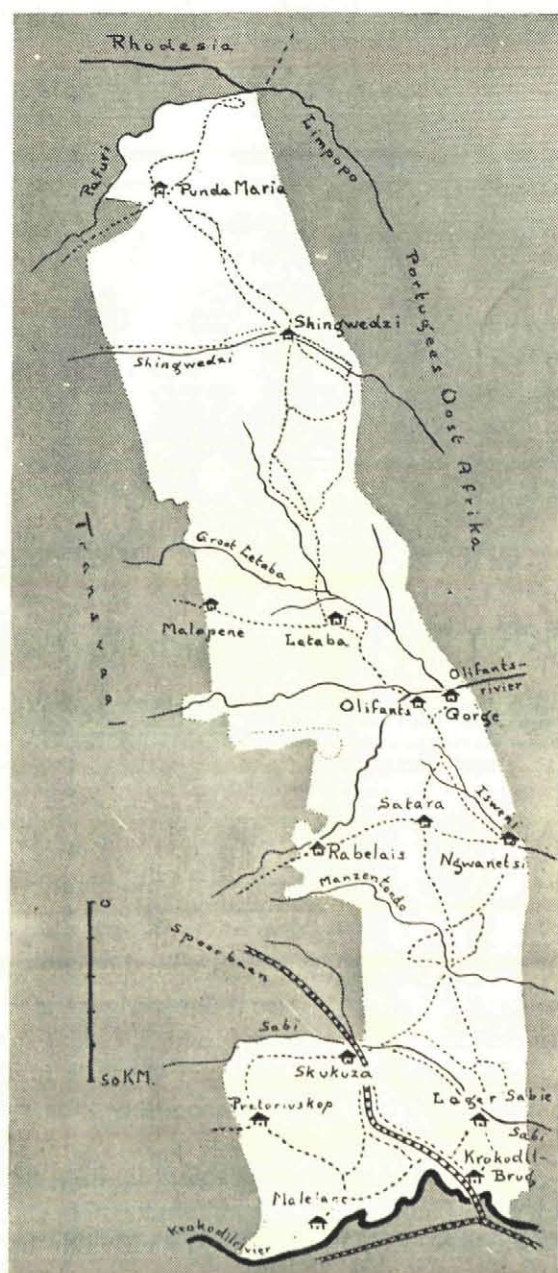

Fig. 1. Kruger wildtuin.

en grassteppe en dan de interessante rivieroeveren met al hun vormen van galerijbos. Maar nog belangrijker is de avifauna van het gebied met zijn grote rijkdom aan soorten. In de korte tijd, die ik dit jaar in de Wildtuin doorbracht, heb ik 81 vogelsoorten kunnen noteren. Een aantal dubieuze waarnemingen laat ik dan buiten beschouwing. Het is heel jammer dat het publiek zo weinig belangstelling heeft voor deze prachtige vogels, want zij vertonen een rijkdom aan vormen en kleuren als geen pen kan beschrijven. Het mooie boek „The Birds of South Africa” van de onlangs overleden Dr Austin Roberts is met de vele gekleurde platen een uiterst praktische gids.

Zuid-Afrika is, wanneer wij dit vergelijken met Nederland, een zeer vogelrijk land, dat wil zeggen rijk aan soorten. In het algemeen is de vogelbevolking niet dicht, maar wel zeer gevarieerd. Misschien is de vergelijking met Nederland niet helemaal eerlijk, want de Unie is tientallen malen groter dan ons land. Roberts noemt in zijn boek, dat nog niet eens alle soorten bevat, 875 soorten, welk getal wel een beeld geeft van de vogelrijkdom van dit interessante land met zijn eigen Riviera, zijn woestijnachtige gebieden, zijn subtropische en bijna tropische gedeelten.

Wanneer men in Noord- of Oost-Transvaal reist, valt het op, dat de

dichtheid van de vogelbevolking in het reservaat ontegenzeggelijk veel groter is dan in de aangrenzende gebieden. De avifauna van het Nationale Park is daarom zo belangwekkend, omdat men er naast vele algemene Zuid-Afrikaanse vogels, de ty-

pische bewoners van het „bosveld” vindt en ook vele tropische soorten, die uit het Noorden binnendringen en vooral langs de rivieren voorkomen. Een paar van de interessante soorten wil ik hier kortelijks bespreken. Ik zal zo nodig de Afrikaanse en wetenschappelijke naam, zoals Roberts die gebruikt, bij de te noemen soorten vermelden.

Laat ik dan beginnen met een paar vertegenwoordigers van het zgn. bosveld in het zuidelijke deel van het Park. Onder bosveld wordt een vegetatie verstaan van bomen en struiken, te weinig gesloten om een echt bos te mogen heten en aan de andere kant weer te weinig open om een savanne te worden genoemd.

De voornaamste bomen zijn hier de *Acacia*'s, waaronder de „knoppiesdoring”, *Acacia nigrescens*, een belangrijke plaats inneemt, de *Combretums*, die in de winter beladen zijn met hun viervleugelige vruchten (fig. 2) en verder o.a. *Terminalia*-, *Strychnos*-, *Schizocarya*- en *Pterocarpus*-soorten. Een van de zeer merkwaardige vogels van dit gebied is de Bromvogel of Wilde kalkoen (*Bucorax caffer*) (fig. 3). Hier en daar ziet men enkele van deze plompe vogels rondstappen. Ik heb ze maar één keer zien vliegen. Het zijn in de lucht geweldige zwarte gevaarten met witte vleugelpunten. In het algemeen houden ze zich op de grond op en stappen als een politie-agent op zijn ronde een beetje zwaaiend van het ene been op het andere, goed de grond inspecterend, voort. De dieren zijn tamelijk

Fig. 2. *Combretum*-vruchten.

groot, zij kunnen wel een meter hoog worden. De felle versiering van rood om de ogen en aan de hals en daartussen het blauw aan de keel doet wel even denken aan een kalkoen. Zij hebben ook de gewoonte om op kalkoenenmanier met opgeblazen keelzak, uitgespreide staart en hangende vleugels te pronken. De Bromvogels behoren echter tot de neushorenvogels. Ze leven van bodemdieren, voornamelijk reptielen. Eens zag ik een Bromvogel een hagedis onbarmhartig stukhakken. Met een aantal onderdelen in zijn snavel stond hij mij toen een poos aan te kijken. Daarna werden de lekkere hapjes opgegooid, opgevangen en ingeslikt. Zijn naam heeft hij te danken aan de „boe”- en „hoe”-geluiden, die hij af en toe uitstoot.

Natuurlijk ziet men in het bosveld ook wel vogels die andere gebieden bewonen. Om een indruk te geven van de variatie in de vogelbevolking wil ik een korte beschrijving geven van een tocht, die ik dit jaar in Juli door een deel van het noordelijke bosveld maakte. Wij reden 's morgens vroeg uit het kleine kamp Gorge, dat aan de Olifantsrivier ligt, naar de hoofdweg, die van Noord naar Zuid door het Park loopt. De afstand is niet meer dan zeven mijl, maar dat interessante stukje wildernis heeft ons zoveel moois laten zien, dat wij er bijna een hele morgen over deden.

Het bosveld zag er in het midden van de winter droog uit. De meeste bomen ston-

den kaal, alleen de groepen cactusachtige *Euphorbia's* (*E. Schinzii*) schenen geen last van de droogte te hebben en prijkten vol gele bloempjes. Onze eerste ontmoeting was met een Zwartbekkakelaar (*Rhinopomastus cyanomelas cyanomelas*). Dit mooie vogeltje is bijna helemaal zwart en heeft zo'n dunne, sierlijk gebogen snavel, dat het op het eerste gezicht veel op een honingvogeltje (*Nectariniidae*) lijkt. Het diertje inspecteerde ijverig de wel twee voet lange peulen van een *Cassia*-boom (*C. abbreviata*). De Zwartbekkakelaar is eigenlijk meer een bewoner van de droge savanne. Algemener treft men in het bosveld de Gewone kakelaar (*Phoeniculus purpureus purpureus*) aan. Beide zijn verwanten van de lang niet zeldzame Afrikaanse hop. Men ziet die Gewone kakelaars dikwijls in groepen overvliegen. Het zijn zwarte vogels met een lange staart en witte dwarsbanden op staart en vleugels en daarbij bloedrode poten en een lange, gebogen, lakrode snavel. Met veel gebabbel strijken zij in een oude boom neer en klauteren daar als handige spechten op en af.

Maar laten wij onze tocht vervolgen. Halfweg begon het pas interessant te worden. Uit de verte zagen wij aan de zware vijgenbomen, die verspreid stonden, dat wij een waterrijk gedeelte naderden. Een bordje met het opschrift „Hlahlenirivier” versterkte deze indruk. Toch betekende de rivier op dat ogenblik niet meer dan een miniatuur waterstroompje, dat mijn autowiel makkelijk kon tegenhouden. Wij hielden stil om de omgeving eens goed op te nemen en wij hadden daar geen spijt van. Behalve de zware oude vijgenbomen trokken de sierlijke Koortsbomen (*Acacia Xanthophloea*) met hun geel bepoederde stammen en hun teergroene loof zeer de aandacht. Rechts van ons sijpelde het water langzaam over een brede rotswand en daarachter had zich een klein natuurlijk vijvertje gevormd. Het zag er idyllisch uit; de weervogels hadden tientallen nestjes gebouwd, die aan de takken boven het water in de wind wiegden en daaronder dreven gele waterleliebloemen.

Toen ik de omgeving goed opgenomen had, zag ik boven in een zware Koortboom een grote roofvogel zitten. Op het eerste gezicht leek het een fantastisch grote uil, maar toen het dier zijn kop uit de veren omhoog stak bleek het een Breedkoparend (*Polemaetus bellicosus*) te zijn. Deze machtige arend is een bewoner van het bosveld en de droge savanne van geheel Afrika. Zijn kop lijkt breed doordat de veren op het achterhoofd ruig uitstaan. Het dier gunde ons niet veel tijd om hem rustig te bekijken. Wij zagen wel dat de onderhelft van de buik lichtgekleurd was in tegenstelling met de donkere borst, maar al gauw sloeg hij de machtige vleugels uit en zeilde weg naar een veiliger rustplaats.

Er was echter meer te zien aan de Hlahlenirivier. Rechts van de auto, dicht bij ons, liepen twee vogeltjes die ons deden denken aan Bontbekpleviertjes. Zij zochten al pikkend voedsel in het water dat over de rotsbank sijpelde. Het waren prachtige vogeltjes met roze poten, een fel rode oogrand en dito snavel en twee pikzwarte banden om de witte hals. Deze Driebandstrandlopertjes (*Afroxyechus tricollaris*) heb ik wel eens meer gezien aan de rivieroeveren in de OranjeVrijstaat en elke keer doet dit bedrijvige diertje mij terugdenken aan een heerlijke wandeling langs het Nederlandse strand. De Strandlopers waren helemaal niet schuw en stoorden zich niet aan de auto. Toen wij een tijdje hun doen en laten hadden gevolgd, zag een van ons iets zwarts over de waterleliebladeren bewegen. Al gauw gaf de verrekijker ons

de gewenste inlichtingen. Een Zwart riethaantje (*Limnecorax flavirostra*) holde daar af en aan om insecten te vangen voor zijn grauww gekleurde jong, dat zich tussen het riet schuil hield. Het Riethaantje is een lid van de schuwe Rallenfamilie en het was dus best de moeite waard om eens op je gemak te gaan zitten en door de kijker te turen naar dat mooie tafereeltje. Deze ral is iets forser dan ons Porseleinhoentje en veel opvallender gekleurd. Lichaam en romp zijn gitzwart, terwijl de poten en oogranden felrood zijn. Wij zagen duidelijk de gele snavel. De lange tenen deden even denken aan de sierlijke Jacanidae, waartoe de in de Wildtuin voorkomende Langtoon behoort. Dat ons Zwarte riethaantje een goede zwemmer is, bleek toen het diertje ineens het water in schoot en naar de overkant zwom.

Fig. 3. Bromvogel.

Toen wij langzaam onze tocht vervolgden, moesten wij al gauw weer stoppen, want rechts van ons zat een goudbruine arend in een boomtop. Deze keer hadden wij rustig de tijd om het boek van Roberts te raadplegen. De kenmerken kwamen goed overeen met de, voor het droge bosveld algemene, Roofarend (*Aquila rapax rapax*). Toen hij opvloog daalde hij al gauw weer in een andere boom. Het leek of hij daar een prooi bewerkte. Later bleek dat hij ijverig aan de takken van de boom trok. Onze nieuwsgierigheid werd beloond toen de rover weer opvloog en boven op een hoge boom op zijn platte nest ging zitten. Wat een mooi punt had hij voor roofburcht uitgekozen! Deze arend is, evenals verschillende andere roofvogels hier in het Zuiden, een winterbroeder.

Wij vervolgden onze weg in de hoop weer een ontmoeting te hebben met de Grijs jakhalzen (*Thos adustus*), die hier gisteren zo absoluut ongestoord als een paar honden langs de weg drementen, ruikend aan elk dierspoor. Maar die witstaarten lieten zich niet meer zien. Wel stonden dezelfde twee Secretarissen (*Sagittarius serpentarius*) links van de weg nog op de schermvormige kroon van een *Acacia*. Eén schudde zijn verenpak zo, dat zijn lange kuifveren naar alle kanten uitstonden. Aan het einde van de weg stond een mooie groep wild. In het meer open gedeelte op de voorgrond waren een aantal Zebra's aan het grazen, meer naar achter weidden Impala-antilopen en nog verder weg doemden steeds meer lange nekken van Giraffen op. Wij waren daar dicht bij de Olifantsrivier, die de Noordgrens van het verspreidingsgebied van de Giraf in de Wildtuin is. Aan de overkant van de rivier begint het Mopanibos, waar de Olifanten in huizen. Het was jammer dat de Giraffen zo ver weg stonden, anders zouden wij zeker de Buffelpikkers op hun rug hebben kunnen zien. Deze vogels worden hier in Zuid-Afrika Renostervogels genoemd. Ik heb ze dikwijls op allerlei hoefdieren naar tekenen zien zoeken. Heel mooi van nabij heb ik de soort met de rode snavel (*Buphagoides erythrorhynchus caffer*) deze winter kunnen bestuderen. Wij reden die keer vroeg in de ochtend niet ver van het Kamp Satara. „De” sensatie van die ochtend waren een aantal Gevlekte hyena's.

die in de schemer als doodgravers achter elkaar de weg oversjokten. Even later waren wij gestopt voor een kudde Giraffen, die in de open savanne niet ver van de weg stonden. Meer op de achtergrond stonden nog vier grappig gevlekte jongen te rukken aan de *Acacia*-takken. Een grote, donker gevlekte mannetjes-giraf stapte dicht voor de auto de weg over, terwijl vier Buffelpikkers hem ijverig aan het schoonmaken waren. Soms zat er een op de giraffenneus. Toen er nog een tweede Buffelpikker op de neus neerstreek, ontstond er zo waar een schermutseling, waar de Giraf zich niets van scheen aan te trekken. De vogels leken iets kleiner dan een Merel. Met steun van hun lange staart klommen ze handig langs de grote lichamen op en af. De kleur van hun bovenkant is donkergrauw, onder is het een gelige tint. De versiering bestaat uit een duidelijke gele oogvlek en een prachtige lakrode snavel. Eén van het gezelschap had een bruine snavel, dat was zeker een vrouwtje of een jong. De schoonmaakmethode heb ik die keer ook eens rustig door de kijker kunnen zien. Handig kammen de vogels de haren door hun snaveln heen en weer en zo bewerken ze stukje voor stukje. Meermalen heb ik de Buffelpikkers bij alarm met veel lawaai horen opvliegen. Zij verstoren dan de hele omgeving en zijn daardoor uiteraard geen goede vrienden van jagers. In de Wildtuin is dat niet zo belangrijk, want daar wordt alleen met fototoestellen gejaagd.

Ik kan niet al de belevenissen van die éne ochtend bij Gorge uitvoerig bespreken, maar ik wil toch de grappige Rood- en Geelbekneushorenvogels, die wij daar zo veel zagen, niet overslaan. Elk ogenblik vlogen zij vlak voor de auto op, om met een dwaze zweefvlucht in het geboomte te verdwijnen. Ik zou hen de clowns van het bosveld willen noemen. Met hun veel te grote snavel en staart en hun veel te kleine pootjes lijken zij geheel buiten proportie. Zij zijn in het kamp Satara zo tam dat zij als mussen de broodstukjes bij je tafeltje weghalen. Daar heb ik tijd gehad om ze eens

Fig. 4. *Roodbekneushorenvogel*.

rustig te tekenen, terwijl zij brutaal de mooie Glansspreeuwen bij de lekkerste hapjes wegjoegen. Welk een prachtig gezicht was dat, om daar rustig die exotische vogels om je heen te bewonderen. Toen ik een keer van mijn schetsboek opkeek, stonden daar tussen die lawaaimakers ineens vijf Buffelwevers (*Bubalornis albirostris*

niger). Die mooie, blauw-zwarte dieren zijn zo groot als een spreeuw en staan heel hoog op de roze poten. Toen ik een schets van ze wilde maken, waren zij al weer verdwenen, maar ik hoop die schuwe bewoners van de tropische savanne later nog wel eens te ontmoeten.

Voor vogelaars is in Zuid-Afrika veel te genieten !

Bloemfontein.